

Praca z uczniem zdolnym na lekcji historii w szkole ponadpodstawowej.

Literatura:

- M. Sobańska-Bondaruk, R. Lolo, *Praca z uczniem zdolnym na lekcjach historii*, „Wiadomości Historyczne” 2004, nr 1,
- *Jak pracować z uczniem zdolnym? Poradnik dla nauczycieli historii*, Małgorzata Machałek, współpraca: Jarosław Usowicz, ORE, Warszawa 2013,
- E. Chorąży, D. Konieczka-Śliwińska, S. Roszak, *Edukacja historyczna w szkole. Teoria i praktyka*, Warszawa 2008,
- W. Limont, *Uczeń zdolny. Jak go rozpoznać i jak z nim pracować*, Sopot 2010,

Uczeń zdolny to uczeń, który cechuje się:

- zdolnością do efektywnego uczenia się rzeczy nowych; silną motywacją do zajmowania się wybranymi dziedzinami działalności
- uzyskiwaniem stale wyróżniających się wyników w jakiejś aktywności;
- oryginalnością w myśleniu i działaniu, dużym nasileniem dążeń poznawczych;
- przejawianiem wysokiego poziomu myślenia analitycznego;
- łatwością rozumienia i przyswajania symboli abstrakcyjnych i stosunków symbolicznych, właściwym posługiwaniem się symbolami we własnym działaniu;
- zainteresowaniami poznawczymi, zdolnością do koncentracji uwagi, zwłaszcza na treściach abstrakcyjnych; tzw. szybkim stylem uczenia się;
- wrażliwością na problemy i wytrwałość w ich rozwiązywaniu;
- przeżywaniem satysfakcji z rozwiązywania problemów i pokonywania trudności intelektualnych.
- określonymi postawami wobec szkoły, nauczycieli, treści kształcenia (m.in. duży krytycyzm w stosunku do treści nauczania, metod nauczania).

Źródło: T. Lewowicki, *Kształcenie uczniów zdolnych*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1986.

Ponadprzeciętne zdolności uczeń zdolny przejawia w szkole na kilku polach:

- „akademickim” tj. w uczeniu się przedmiotów szkolnych odpowiadających gałęziom wiedzy (np. potrafi wynajdywać oryginalne dowody i sposoby rozwiązań problemów matematycznych),
- artystycznym,
- technicznym,
- sportowym i motorycznym,
- społecznym (wykazuje talent przywódczy lub umiejętność skutecznego rozwiązywania problemów społecznych).

Zdolni uczniowie przejawiają typowe dla nich zachowania społeczne, takie jak:

- zainteresowanie problemami świata (politycznymi i społecznymi);
- indywidualizm, niekonwencjonalność, niezależność;
- nieuleganie autorytetom bądź ich kwestionowanie;
- odpowiedzialność;
- wrażliwość i intuicyjne rozumienie dobra i zła, wysoki poziom rozwoju moralnego;
- preferują towarzystwo starszych od siebie uczniów i osób dorosłych;
- chętnie dzielą się informacjami z kolegami, są gotowi do działania i współpracy, zwykle jednak wolą pracować pojedynczo albo z rówieśnikami o podobnym poziomie zdolności. Nie lubią natomiast pracować z osobami wolniej przyswajającymi wiedzę;
- mają rozwiniętą empatię, poczucie sprawiedliwości oraz uczciwości społecznej i intelektualnej;
- wykazują też zwykle większą dojrzałość, zrównoważenie i odporność emocjonalną niż ich rówieśnicy.
- wrażliwi i przejawiają większą skłonność do dominowania; mają wysoką samoocenę.

(E. Chorąży, D. Konieczka-Śliwińska, S. Roszak, *Edukacja historyczna w szkole. Teoria i praktyka*, Warszawa 2008, s. 355–356; W. Limont, *Uczeń zdolny. Jak go rozpoznać i jak z nim pracować*, Sopot 2010, s. 17,

Jak rozpoznać ucznia zdolnego:

Podstawowe znaczenie ma obserwacja ucznia: na lekcji, podczas realizacji projektu edukacyjnego lub na zajęciach koła historycznego. Można wówczas sprawdzić jego samodzielność, umiejętność planowania własnej pracy, poszukiwania wiadomości, selekcji i organizacji treści, sposobu prezentacji wiadomości, formułowania ocen i hipotez w odniesieniu do treści historycznych itp.

Uczeń zdolny charakteryzuje się co najmniej jedną z trzech wymienionych cech:

- wysokim poziomem osiągnięć lub możliwością takich osiągnięć związanych z potencjałem w dziedzinach nauki, twórczości lub działalności społecznej (charytatywnej, obywatelskiej, wolontariatu itp.);
- wysokim poziomem uzdolnień specjalnych/kierunkowych (np. artystycznych, sportowych, organizacyjnych, poznawczych związanych często z przedmiotami szkolnymi); wysokim poziomem zdolności ogólnych (wysokie IQ – 120 i więcej).
- Wymienione cechy poparte są walorami osobowości, m.in. wysoką motywacją, aktywnością własną, zaangażowaniem zadaniowym, zdolnościami przewidywania itp.

(Folder „Uczeń zdolny w systemie edukacji” wydany przez Ośrodek Rozwoju Edukacji w ramach projektu „Opracowanie i wdrożenie kompleksowego systemu pracy z uczniem zdolnym”, www.ore.edu.pl – Materiały do pobrania).

Nauczycielski test rozpoznawania inteligencji uczniów J. Eby

Cechy ucznia	W stopniu wybitnym	Powyżej średniej	Poziom średniej	Poniżej średniej
I. Zdolności				
1. Uczy się szybko, łatwo i skutecznie				
2. Poprawnie rozumuje, podejmuje rozsądne decyzje, dobrze organizuje pracę				
3. Rozumie pojęcia abstrakcyjne, rozpoznaje relacje				
4. Trafnie posługuje się bogatym słownictwem				
5. Wykonuje zadania w sposób charakterystyczny dla wyższej klasy				
II. Zaangażowanie zadaniowe				
1. Sam przystępuje do pracy, wykazuje inicjatywę				
2. Jest w stanie przez długi czas skupić na czymś uwagę				
3. Wykonuje zadania w przewidzianym terminie lub wcześniej				
4. Poświęca więcej czasu, niż jest to wymagane, przedmiotom, które go interesują				
5. Szuka zajęć złożonych				
III. Twórczość				
1. Przejawia ciekawość i wyobraźnię				
2. Wymyśla wiele rozwiązań tego samego problemu				
3. Przejawia niezależność				
4. Pisze i wypowiada się oryginalnie				
5. Podsuwa kolegom pomysły i wskazówki				

Źródło: J. Eby, J.F. Smutny, *Jak kształcić uzdolnienia dzieci i młodzieży*, Warszawa 1998, s. 104–105.

Źródło: Jak pracować z uczniem

zdolnym? Poradnik dla nauczycieli historii, Małgorzata Machatek, współpraca: Jarosław Usowicz, ORE, Warszawa 2013,

Możliwości pracy z uczniem zdolnym

Ćwiczenie: Jakie specyficzne potrzeby edukacyjne mają uczniowie zdolni?

Źródło: *Jak pracować z uczniem zdolnym? Poradnik dla nauczycieli historii*, Małgorzata Machałek, współpraca: Jarosław Usowicz, ORE, Warszawa 2013, s.16.

- przydzielenie nauczyciela tutora-opiekuna;
- proponowanie udziału w konkursach i olimpiadach oraz stworzenie systemu wsparcia.
- zapewnienie wsparcia psychologicznego;
- współpraca z rodzicami / opiekunami ucznia.
- indywidualizacja pracy na lekcji;

Trudności w pracy z uczniem zdolnym

Ćwiczenie: Jakie trudności mogą pojawić się w pracy z uczniem zdolnym ?

Kompetencje jakie powinien posiadać nauczyciel ucznia zdolnego.

- merytoryczne – rozległą, stale aktualizowaną wiedzę historyczną, znajomość warsztatu badawczego historyka, znajomość najnowszej literatury przedmiotu i umiejętność wskazania właściwych lektur, znajomość różnych źródeł wiedzy historycznej, w tym również wartościowych zasobów internetu, znajomość metodologii historii;
- dydaktyczne – znajomość dydaktyki pracy z uczniem zdolnym, umiejętność przeprowadzania diagnozy, kontroli i oceny uczniów, zdolność planowania i projektowania procesu dydaktycznego, właściwy dobór metod, form i strategii pracy, w tym umiejętność opracowania właściwego programu pracy z uczniem zdolnym, indywidualizacja nauczania, w tym angażowanie różnych zmysłów w proces uczenia się oraz umiejętność dostosowania metod nauczania do stylu uczenia się ucznia;
- psychologiczne – umiejętność udzielenia wsparcia w zakresie motywacji wewnętrznej ucznia, uczenie go samodzielności, dbanie o integralny rozwój ucznia, wskazywanie właściwych technik pracy umysłowej.

Źródło: *Jak pracować z uczniem zdolnym? Poradnik dla nauczycieli historii*, Małgorzata Machałek, współpraca: Jarosław Usowicz, ORE, Warszawa 2013, s.50.

Propozycja pracy na lekcji ukierunkowanych na pracę z uczniem zdolnym (szkoła podstawowa)

Opis lekcji:

przedstawienie przebiegu i znaczenia misji chrystianizacyjnej biskupa Wojciecha do

Do wykonania zadań potrzebny będzie podręcznik, fotografie przedstawiające drzwi gnieźnieńskie oraz opis drzwi gnieźnieńskich zamieszczony na stronie internetowej www.poland.gov.pl/Drzwi,Gnieznienskie,10289.html

Zadania dla wszystkich uczniów	
Wiedza	<ul style="list-style-type: none">• Kim był Wojciech Sławnikowicz?• Kiedy udał się do Prus?• Kim byli Prusowie?• Co stało się z biskupem w trakcie wyprawy?
Rozumienie	<ul style="list-style-type: none">• W jakim celu biskup Wojciech udał się do Prus?• Dlaczego inicjatorem misji był polski władca?• Dlaczego Prusowie zamordowali biskupa?• Dlaczego Bolesław Chrobry sprowadził ciało biskupa do Gniezna?• Dlaczego biskup Wojciech został uznany za świętego?
Zastosowanie wiadomości	<ul style="list-style-type: none">• Jakie pytania zadałbyś biskupowi Wojciechowi, gdybyś mógł rozmawiać z nim przed udaniem się na misję?• Jakie pytania zadałbyś księciu Bolesławowi Chrobremu w związku z wyprawą biskupa Wojciecha do Prus?• Analizując sceny od 10 do 18 drzwi gnieźnieńskich, opowiedz, jaki był przebieg misji biskupa Wojciecha.
Zadania dla uczniów zdolnych*	
Analiza	<ul style="list-style-type: none">• Przygotuj biogram biskupa Wojciecha.• Zbierz informacje świadczące o tym, że misja biskupa Wojciecha do Prus była ważnym wydarzeniem w historii Polski.
Synteza	<ul style="list-style-type: none">• Udowodnij, że misja biskupa Wojciecha wzmocniła pozycję władcy i państwa polskiego.
Ocena	<ul style="list-style-type: none">• Co by było, gdyby Prusowie pozwolili się nawrócić?• Czy należy nawracać pogan lub wyznawców innych religii na własną religię?

*Uwaga: do rozwiązywania powyższych zadań należy zachęcać wszystkich uczniów w klasie. Często zdarza się bowiem, że uczniowie zdolni nie wierzą we własne siły i nie podejmują wyzwań. W wielu przypadkach dobrym rozwiązaniem może być praca w grupie, gdyż zwiększa ona poczucie bezpieczeństwa. Grupowe rozwiązywanie trudnych problemów jest korzystne również dla rozwoju uczniów mniej zdolnych.

Źródło: *Jak pracować z uczniem zdolnym? Poradnik dla nauczycieli historii*, Małgorzata Machałek, współpraca: Jarosław Usowicz, ORE, Warszawa 2013, s.50.

Ćwiczenie: Posługując się wzorem, opracuj tabelę z zadaniami dla uczniów szkoły ponadpodstawowej do tematu lekcji: Unie z Węgrami i Litwą.

Wykonane ćwiczenie proszę przesłać na adres: m.szymczak@ih.uz.zgora.pl

Materiał pomocniczy: Ryszard Kulesza, Krzysztof Kowalewski, *Zrozumieć przeszłość 1, Podręcznik do historii dla liceum ogólnokształcącego i technikum. Zakres rozszerzony*, Warszawa 2019, Wydawnictwo Nowa Era.
Nr dopuszczenia: 1019/1/2019

1
UNIE Z WĘGRAMI I LITWĄ
UNIE Z WĘGRAMI I LITWĄ

PRZYPOMNIJ SOBIE

1. Jak kształtowały się stosunki z Litwą władców z dynastii Piastów?
2. Jakie decyzje w sprawie sukcesji tronu podjął Kazimierz Wielki?

ANDEGAWENOWIE NA POLSKIM TRONIE

Pierwszy układ o dziedziczeniu polskiego tronu przez panującą na Węgrzech dynastię andegawską został zawarty już między Władysławem Łokietkiem i Karolem Robertem. Miał on obowiązywać po ewentualnym wymiaru dynastii piastowskiej. Odnowili go Kazimierz Wielki i Ludwik Wielki (Węgierski), a szlachta polska zaprzysięła i otrzymała od króla węgierskiego **przywilej** wystawiony w **Budzie** w **1355 r.**, zawierający gwarancje poszanowania praw, nienakładania nowych podatków i obietnicę rezygnacji ze stacji w majątkach szlacheckich (wywodzący się z prawa książęcego obowiązek utrzymania przejeżdżającego władcy i swity).

Przed śmiercią Kazimierz Wielki w testamencie zapisał swojemu adoptowanemu wnukowi, księciu słupskiemu Każkowi, część terytorium państwa polskiego. Miało to ułatwić uzyskanie przez niego polskiego tronu. Jednak po śmierci króla w 1370 r. zwolennicy dynastii andegawskiej, do których należeli przede wszystkim możni z Małopolski, unieważnili testament króla i zdecydowali się dotrzymać warunków układu zawartego z Węgrami. Nowym polskim władcą został **Ludwik I Wielki**, w Polsce nazywany „Węgierskim”, Polska i Węgry stały połączone **unią personalną**, co oznacza, że łączyła je osoba monarchy. Król przebywał głównie w Budzie i zajmował się sprawami węgierskimi, a w jego imieniu rządy w Krakowie sprawowała matka, Elżbieta Łokietkówna, wspomaganą przez małopolskich możnych.

Ludwik Węgierski, podobnie jak Kazimierz Wielki, nie miał męskiego potomka, dlatego starał się zapewnić sukcesję w Polsce jednej ze

POSTAĆ HISTORYCZNA

JADWIGA ANDEGAWESKA (1373/1374–1399)

Młodsza córka Ludwika Węgierskiego, króla Polski i jej patronki, święta Kościoła katolickiego. W wieku czterech lat została zaręczona z Wilhelmem Habsburgiem. Pano- wanie polscy zgodził się na objęcie przez nią władzy po odrzuceniu kandydatury jej starszej siostry, Marii. W 1384 r. Jadwiga przybyła do Polski, gdzie została koronowana. Musiała zerwać zaręczyny z Habsburgiem i poślubić Władysława Jagiełłę. Jako dziedziczka Królestwa Polskiego miała pozycję równorzędną małżonkowi, odrębny dwór i kancelarię. Cieszyła się dużym szacunkiem poddanych. Jej dwór skupiał elitę intelektualną kraju. W testamencie przeznaczyła część swoich klejnotów na uposażenie Akademii Krakowskiej, dzięki czemu przyczyniła się do odnowienia uczelni w 1400 r. Zmarła w wyniku powikłań poporodowych po urodzeniu córek.

uznanie prawa córek do objęcia po nim tronu polskiego Ludwik Węgierski zwołał szlachtę z poradnego – z wyjątkiem stałej opłaty 2 groszy z łana chłopskiego. Ponadto zobowiązał się, że nie będzie pobierał podatków nadzwyczajnych, a ich ustanowienie miało odtać wymagać zgody rycerstwa. Ograniczył obowiązek służby wojskowej jedynie do obrony granic, a w przypadku wyprawy zagranicznej zobowiązywał się opłacać jej uczestników i wykupić ich, jeśli popadną w niewolę. Od 1381 r. przywilejem kozyckim zostały objęte także dobra duchowieństwa.

Ludwik Węgierski zmarł w 1382 r. Jego żonę zapoczątkował w Polsce dwuletnie bezkrólewie. Rycerstwo nie chciało wyrazić zgody na przejęcie władzy przez starszą z córek zmarłego, Marię, która była królową Węgier

i żoną Zygmunta Luksemburskiego. Ostatecznie na tron wstąpiła młodsza córka Ludwika – 10-letnia **Jadwiga**. Wraz z jej koronacją na króla Polski w **1384 r.** unia personalna z Węgrami przestała istnieć.

POGAŃSKA LITWA

W pierwszej połowie XIV w. ziemie litewskie zjednoczył książę **Giedymin**, który zapoczątkował panowanie dynastii Giedyminowiczów. Wraz ze swoimi synami – **Olgierdem** oraz **Kiejstutem** – przekształcił **Wielkie Księstwo Litewskie** w rozległe i zaborcze państwo. Wykorzystali oni osłabienie wpływów Złotej Ordy na Rusi i przyłączyli do Litwy zachodnie oraz południowe księstwa ruskie. W ten sposób terytorium ich państwa rozciągało się od Bałtyku po Morze Czarne.

Troki to prawdopodobnie jeden z najstarszych grodów litewskich. Od ok. 1320 r. znajdowała się tu siedziba Giedymina. Jego syn Kiejstut oraz wnuk Witold zapoczątkowali w tym miejscu budowę zamku.

* zamek gotycki, Troki, XV w.

POLSKA I EUROPA U SCHYLEKU ŚREDNIOWIECZA
UNIE Z WĘGRAMI I LITWĄ

Jednak szybki rozwój terytorialny państwa litewskiego sprawił, że pogańscy Litwini stanowili w nim mniejszość i reprezentowali niższy poziom cywilizacyjny niż podbita przez nich prawosławna ludność ruska. Poza tym rozległe państwo na południu nieustannie toczyło walki z Tatarami, a na wschodzie – z niezależnymi księstwami ruskimi. Jednak największe zagrożenie dla Litwy stanowił Krzyżacy. Głównym celem ich ekspansji stały się ziemie litewskie. Swoje wyprawy uzasadniali krzewieniem wiary, ponieważ Litwa pozostawała ostatnim pogańskim krajem w Europie. Z tego powodu regularnie organizowali zbrojne ekspedycje na jej terytoria. W ten sposób zakon zapewniał sobie sławę i bogate dary od rycerzy i monarchów z Zachodu, a Litwini żyli w ciągłym poczuciu zagrożenia. Po śmierci wielkiego księcia Olgierda tron objął jego syn Jogaila, w Polsce znany jako **Jagiełło**. Pokonał on swojego zbuntowanego stryja, Kiejstuta, lecz z trudem odpiął kolejne najazdy krzyżackie. W tej sytuacji musiał znaleźć sojusznika wśród środkowoeuropejskich państw chrześcijańskich. Było to jednak możliwe tylko pod warunkiem chrystianizacji kraju.

UNIA POLSKI Z LITWĄ

Po koronacji małoletniej Jadwigi w Królestwie Polskim rzeczywiste rządy sprawowali możnowładcy małopolscy. Rozpoczęli oni poszukiwania męża dla królowej, który trwał

UNIA W KREWIE

Dokument wystawiony przez Jagiełłę w Krewie zawierał wiele obietnic, do których wypełnienia władca zobowiązywał się, jeśli poślubi Jadwigę.

[...] *Jako dostojny książę Jagiełło, Wielki Książę Litewski itd. wyprawił uroczyste poselstwo do panów ziem Polski, a potem też do jej królewskiej wysokości. [...] Postowie zaś jego, [...] tejeż pani królowej Węgier w taki sposób sprawę wyulczyli i mówili: Jako liczni cesarze, królowie i książęta rozmaici pragnęli w tymże Wielkim Księstwie Litewskim, zczyli sobie i radzi byli wejść w związek wieczystego powinowactwa [...]. Toteż, najjaśniejsza pani, niechaj Wysokość wasza przyjmie do tak wielce zbawiennego związku tegoż pana Jagiełłę, Wielkiego Księcia, na syna, a najjaśniejszą księżną Jadwigę, córę waszą najdroższą, królową Polski, niechaj poślubi na prawą swą małżonkę. A sądzimy, że z tego wyniknąby chwala Boża, dusz zbawienie, ludziom zaszczyt i wzmocnienie [umocnienie] państwa. Skoro zaś to, co przyrzeczono, dojdzie do przewidzianego końca, natenczas pan Jagiełło, Wielki Książę, z wszystkimi braćmi swymi jeszcze nie chrzczonymi, krewiakami, szlachciami, ziemianami, z wyższymi i najniższymi w swoich krajach zamieszkałymi, wiary świętego rzymskiego*

Zdroło: *Wiek V-XIV w. źródła*, oprac. M. Sobańska-Bondarska, S.B. Lemard, Warszawa 2003, s. 195–198.

1. Wyjaśnij, do czego zobowiązał się Jagiełło, zawierając unią w Krewie.
2. Odpowiedz, czy wszystkie obietnice władcy mogły zostać spełnione.

POSTAĆ HISTORYCZNA

WŁADYSŁAW II JAGIEŁŁO (ok. 1361–1434)

Wielki książę litewski i król Polski, założyciel dynastii Jagiellonów. Władzę na Litwie objął w 1377 r. Początkowo rządził wspólnie ze stryjem, Kiejstutem, ale w 1382 r. doszło między nimi do konfliktu, zakończonym zabiciem Kiejstuta. W 1385 r. Jagiełło zawarł w Krewie unią z Polską. Toczył spór ze swoim stryjecznym bratem – Witoldem. Był jednym z autorów planu strategicznego wykorzystanego podczas wielkiej wojny z zakonem krzyżackim. W 1412 r. zawarł przymierze z Zygmuntem Luksemburskim, dzięki czemu rozbił sojusz tego władcy z Krzyżakami. W 1413 r. doprowadził do podpisania unii polsko-litewskiej w Horodle. Następnie toczył kolejne wojny z zakonem krzyżackim i zaangażował się w konflikt w Czechach. Wystawił kilka ważnych przywilejów stanowych, które miały zapewnić dziedziczenie tronu jego synom.

POLSKA I EUROPA U SCHYLEKU ŚREDNIOWIECZA
UNIE Z WĘGRAMI I LITWĄ

trwałych konfliktów o Ruś Halicką. Wołyń i Podole, a także połony kres najazdom litewskim na ziemie polskie i pozwolił uzyskać cennego sojusznika w rozprawie z zakonem krzyżackim. Unia otwierała również drogę do ekspansji gospodarczej na Rusi. Ponadto chrystianizacja Litwy zapewniała Polsce opiekę kraju, który pokojowo nawrócił ostatnich pogan żyjących w Europie. Podnosiła też prestiż polskiego Kościoła, który miał nią kierować. Litwinom sojusz z zachodnim sąsiadem dawał z kolei wsparcie silnego, zakorzenionego w kulturze łacińskiej państwa, mogącego dodatkowo pomóc im w zmaganiach z zakonem krzyżackim i ochronie posiadłości

na Rusi. Chrystianizacja Litwy oznaczała również włączenie tego państwa w krąg cywilizacji zachodniej oraz odebranie Krzyżakom pretekstu do łupieżczych wypraw w imię krzewienia wiary.

Wobec chęci zawarcia porozumienia przez obie strony szybko przystąpiono do konkretnych działań. **14 sierpnia 1385 r.** Jagiełło wystawił w **Krewie** dokument uważany za początek unii polsko-litewskiej. Książę obiecał w nim przyjąć chrzest w obrządku katolickim, uregulować kwestię niedozwolonego małżeństwa Jadwigi z Wilhelmem Habsburgiem, odebrać ziemie utracone przez Polaków oraz uwolnić polskich jeńców przebywających na Litwie. Największe

UNIA W HORODLE

Stosunki polsko-litewskie ostatecznie ukształtowały się w 1413 r. na zjeździe w Horodle, w którym uczestniczyli Jagiello, Witold oraz panowie polscy i litewscy. Zawarli oni pakt zwany unią horodelską. Litwa miała oddać posiadacz odrębnego władcy, podlegającego królowi polskiemu. Wielkiego księcia wyznaczał król w porozumieniu z radą panów świeckich i duchownych obu państw. Ponadto po śmierci Jagielly wybór jego następcy wymagał zgody wielkiego księcia oraz panów litewskich. Dodatkowo w Horodle postanowiono, że choć na tronach obu państw zasiadałi odrębni władcy, unia będzie obowiązywać także po wygaśnięciu dynastii Jagiellonów.

Akt unii horodelskiej z 1413 r. ustanawiał szczegółowe rozwiązania ustrojowe, które miały obowiązywać w państwach polskim i litewskim. Pergaminowy dokument został spisany po łacinie. U dołu przytwierdzono dwie pieczęcie: Władysława Jagielly i Witolda. Dokument jest przechowywany w zbiorach Muzeum Książąt Czartoryskich w Krakowie.

Ważnym postanowieniem aktu horodelskiego było też zrównanie w prawach ze szlachtą polską tych bojarów litewskich, którzy zdecydowali się zmienić wiarę na katolicką. Znakiem tego było przyjęcie do własnych herbów 47 bojarów litewskich przez taką samą liczbę najwybitniejszych szlacheckich rodów polskich. Ponadto na Litwie miały być wzorem Polski wprowadzone urzędy wojewodów, starostów i kasztelanów. Możli obu państw mieli rozpatrywać wspólnie sprawy na zjazdach.

? Czy różniła się unia w Krewie od unii w Horodle?

spory wśród historyków wzbudza zobowiązanie Jagielly do wcielenia do Polski na wieki Litwy i Rusi. Przy dosłownej interpretacji tego zapisu należałoby przyjąć, że oznaczał on całkowitą likwidację państwa litewskiego, co wydaje się nierealne, ponieważ różnice ustrojowe oraz silnie rozwinięte poczucie odrębności litewskich książąt, możnych i bojarów uniemożliwiłyby taki nierównoprawny związek. Dlatego należy traktować go jedynie jako zobowiązanie na przyszłość. Układ krewski w rzeczywistości był zobowiązaniem jednej ze stron. Unia stała się faktem dopiero po właściwej elekcji, która odbyła się 2 lutego 1386 r. w Lublinie. Dwa tygodnie później Jagiello przybył do Krakowa, został ochrzczony (przyjął imię Władysław), poślubił Jadwigę i został koronowany na króla Polski.

PIERWSZE LATA UNII

Zawarcie unii polsko-litewskiej miało zasadniczy wpływ na zmianę układu sił politycznych w Europie Środkowej. Rządzone przez Jagiellę państwa zajmowały w sumie obszar 800 tys. km². Polska i Litwa stały się poważną siłą

w regionie, a chrzest Litwy podważył moralno-prawne podstawy ekspansji państwa krzyżackiego. Z tego powodu Krzyżacy nie uznali nielegalnego przyłączenia, że Litwa wciąż pozostaje krajem chrześcijańskim, że Litwa wciąż pozostaje krajem dworac europejskich i w Stolicy Apostolskiej, że małżeństwo Jadwigi z Jagiellą jest nielegalne, i wszelkimi siłami dążyli do rozbitcia unii.

Zakon krzyżacki starał się wykorzystać do swoich celów spory wewnętrzne w państwie litewskim, w którym napływ przybyszów z Polski wywołał niezadowolenie części bojarów. Na ich czele stanął syn Kiejstuta, Witold. Wraz z Krzyżakami rozpoczął walkę o tron wielkoksiążęcy. Došlo wówczas do wojny domowej i jedynie dzięki pomocy Polaków Litwinom udało się obronić Wilno przed wojskami zakonnymi. Po paru latach Witold zerwał sojusz z Krzyżakami i pojechał na Jagiellę, za cenę uznania jego samodzielnego rządów książęcych na Litwie przy zachowaniu unii z Polską. W 1398 r. Witold zawarł kolejny sojusz z Krzyżakami i oddał im Żmudę w zamian

POLSKA I LITWA NA POCZĄTKU XV WIEKU

? 1. Odpowiedz, w jakim okresie Litwa uzyskała największe nabytki terytorialne.
2. Wymień nazwy współczesnych państw, których ziemie w XIV w. znalazły się w granicach Polski i Litwy.

za wsparcie w wyprawie przeciwko Tatarom, zorganizowanej w następnym roku. Liczył na to, że dzięki podbojom na Rusi umocni pozycję Litwy i doprowadzi do jej całkowitego uwiezienia się do Polski. Jednak klęska uwiezienia w bitwie nad Worskłą na pewien czas udereniła realizację tych planów. Dlatego w 1401 r. Witold zdecydował się na odnowienie unii. W umowach zawartych w Radomiu i Wilnie uznano odrębność Litwy oraz dożywotnią władzę Witolda jako wielkiego księcia.

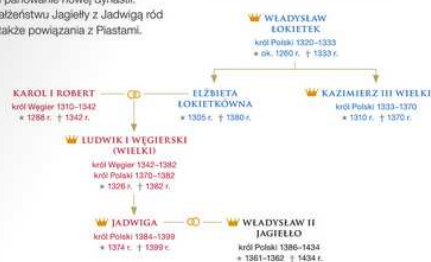
POLITYKA DYNASTYCZNA JAGIELLE

Pierwsze lata rządów Jagielly w Polsce ocenia się jako niezwykle trudne, ponieważ rzeczywista władczynią była wtedy jego żona. Po śmierci Jadwigi możnowładcy zgodzili się na pozostanie króla na tronie, ale za cenę nadania im wielu praw. Wzrosło wówczas znaczenie rady królewskiej. Władca musiał się liczyć z jej zdaniem, mimo że stanowiła jedynie organ doradczy.

TABLICA GENEALOGICZNA

Od Piastów do Jagiellonów

Unia Polski z Litwą i objęcie tronu przez Władysława Jagiellę zapoczątkowały w Polsce panowanie nowej dynastii. Dzięki małżeństwu Jagielly z Jadwigą ród ten miał także powiązania z Piastami.

? Który z przedstawionych monarchów najdłużej zasiadał na tronie?

W kolejnych latach zarówno pozycja Jagielly, jak i status dynastii Jagiellonów poprawiły się na tyle, że mógł on rywalizować z innymi rodami królewskimi. Najwcześniejsze doszło do konfrontacji z królem Węgier, Zygmuntem Luksemburskim. Wprawdzie w okresie wojen husyckich Jagiello odrzucił propozycję objęcia tronu czeskiego, złożoną mu przez zwolenników Jana Husa, jednak udzielił im cichego poparcia. W tej sytuacji zwalczający husytów król Węgier, Zygmunta Luksemburski, zaczął dążyć do poróżnienia króla Polski z Witoldem. Jako cesarz zaoferował temu ostatniemu

koronę królewską na Litwie. Te plany przerwała jednak śmierć Witolda w 1430 r.

Władysław Jagiello długo nie miał męskiego potomka. Dopiero ostatnia, czwarta żona urodziła mu dwóch synów: Władysława i Kazimierza. Jagiello rozpoczął wówczas starania o zapewnienie im polskiego tronu. Aby uzyskać poparcie szlachty, nadał jej przywileje, m.in. w Jedlni (1430 r.) i Krakowie (1433 r.). Zagwarantował w nich szlachcie nietykalność osobistą i majątkową. Od tej pory żaden szlachcic nie mógł być więziony ani pozbawiony majątku bez wyroku odpowiedniego sądu.

ĆWICZENIA

- Omów okres panowania Andegawenów w Polsce.
- Podaj przyczyny zawarcia unii polsko-litewskiej w XIV w.
- Wyjaśnij, na jakich zasadach doszło do połączenia Polski i Litwy unią personalną.
- Przedstaw losy unii polsko-litewskiej w czasach panowania Władysława Jagielly.

DLA ZAINTERESOWANYCH

- Besala, *Jagiellonowie*, Warszawa 2006.
- Krzyżaniakowa, J. Ochmański, *Władysław Jagiello*, Wrocław 1990.

6 PANOWANIE KAZIMIERZA JAGIELLOŃCZYKA

PRZYPOMNIJ SOBIE

- Jakie ziemie Polacy chcieli odzyskać od państwa zakonu krzyżackiego?
- W jaki sposób zakończyły się walki polsko-krzyżackie za czasów Władysława Jagielly?

RZĄDY WŁADYSŁAWA WARNENICZYKA

Po śmierci Władysława Jagielly tron polski objął jego syn – 10-letni Władysław, nazwany później Warneniczkiem. W imieniu młodego władcy faktyczne rządy sprawował biskup krakowski Zbigniew Oleśnicki. W tym samym czasie na Litwie wielkim księciem wybrano młodszego brata Władysława, Kazimierza. Ten krok de facto oznaczał zerwanie unii personalnej między obydwoma krajami.

Okres panowania syna Jagielly to czas przemian w Europie Środkowej. W 1437 r. zmarł cesarz Zygmunta, ostatni władca z dynastii Luksemburgów. Władzę po nim objął na krótko Albrecht II Habsburg. On również zmarł, nie zostawiając potomka (jego żona była dopiero w ciąży). W tej sytuacji wolne pozostały trony Węgier i Czech. Wówczas kardynał Oleśnicki

rozpoczął starania o obsadzenie ich Jagiellonami w celu utworzenia nowej unii polsko-węgierskiej. W 1440 r. możnowładcy węgierscy, którzy szukali sojuszników w walce z ekspansją turecką, zaproponowali młodemu królowi polskiemu objęcie tronu węgierskiego. Król i jego doradcy przyjęli propozycję, ale na Węgrzech rozgorzała dwuletnia wojna domowa między stronnikami Jagiellona a możnymi popierającymi wdowę i narodzonego właśnie Władysława zwanego Pogrobowcem. Ostatecznie w 1442 r. został zawarty pokój. Jednak również rządy Władysława III nie trwały długo. Umieć polsko-węgierską zakończyła tragiczna śmierć króla w bitwie pod Warną w 1444 r.

Na Węgrzech nowym władcą został Władysław Pogrobowiec, a w Polsce zapanował kilkuletni **okres bezkrólowia (1444-1447)**. Kandydatem do tronu był młodszy brata Władysława

POSTAĆ HISTORYCZNA

KAZIMIERZ IV JAGIELLOŃCZYK (1427-1492)

Wielki książę litewski i król Polski, twórca potęg dynastii Jagiellonów. Kiedy w 1434 r. na tron wstąpił jego starszy brat Władysław, Kazimierz znalazł się pod opieką biskupa krakowskiego Zbigniewa Oleśnickiego. W 1440 r. bez zgody polskiego króla i sejmku został wielkim księciem litewskim. Po śmierci brata, ostatecznie w 1447 r., zgodził się zostać królem Polski. Po objęciu tronu odsunął od władzy stare rody małopolskie oraz biskupa Oleśnickiego i zaczął budować własne stronnictwo. W 1454 r. zdecydował się na inkorporację Prus do

Korony, co doprowadziło do wybuchu wojny trzynastoletniej, zakończonej zwycięstwem i odzyskaniem spornych ziem. W jej trakcie przyznał szlachcie kolejne przywileje, aby uzyskać jej poparcie dla kontynuowania walk. Miał liczne potomstwo (z żoną Elżbietą z Habsburgów, zwaną Rakusianką oraz matką królów), co miało wpływ na prowadzoną przez niego politykę dynastyczną. Długie panowanie Kazimierza Jagiellończyka było okresem znakomitego rozwoju gospodarczego i kulturalnego Polski i Litwy.